

9. ročník Český jazyk

- do sešitů si přepište následující poznámky:

Slovo

- má význam - **slovní** (věcný, lexikální) = co to je, co to označuje

- **mluvnický** (gramatický) = jaké vyjadřuje mluvnické kategorie (pád, osoba, číslo, ...)

!!! vzor není mluvnická kategorie, pouze se volně připojuje!!!

- slova mohou vůči sobě být:

- **nadřazená** – obecnější pojmenování skupiny – např. divoké zvíře

- **podřazená** – konkrétní zástupci skupiny – např. vlk

- **souřadná** – více zástupců jedné skupiny, jsou na stejné úrovni – např. vlk, rys, jelen, ...

- **sousloví** = spojení dvou nebo více slov, které se používají pro označení jedné věci, skutečnosti – mají charakter názvu

- poznáme podle toho, že slova nejdou nahradit synonymy

Slovní zásoba

- **aktivní** – slova, která běžně používáme

- **pasivní** – slova, kterým rozumíme, ale sami je nepoužijeme

- **jádro** slovní zásoby – slova stálá, běžně používaná

- **okraj** slovní zásoby – slova odborná, neologismy (novotvary), ... - mohou se po čase používání posunout do jádra

Obohacování slovní zásoby:

1) **tvoření nových** slov – nejčastěji

a) **odvozování** – předponami a příponami

b) **skládání** – ze dvou plnohodnotných slov vznikne jedno

c) **zkracování** – vytváření zkratk iniciálových (z prvních písmen) nebo zkratkových slov (např.)

2) **přejímání** z cizích jazyků – v současné době nejvíce z angličtiny, dříve němčina, francouzština, latina, řečtina

3) **přenesení slovního významu** – pomocí metafory (dle vzhledu), metonymie (dle vlastnosti)

4) tvoření **sousloví**

Významové vztahy mezi slovy

- **synonyma** – různá slova stejného nebo podobného významu
- **homonyma** – slova stejně znějí, ale mají zcela odlišný význam
 - mohou se lišit v pravopisu (pil/pyl), důležitá je stejná výslovnost
 - ! odlišit od slova mnohoznačného – to má také více významů, ale jeho významy mají stále cosi společného – např. koruna !
- **antonyma** – slova opačného významu
 - antonyma **gramatická** – předponou ne-
 - udělat/neudělat
 - antonyma **lexikální** – významová
 - muž/žena
 - antonyma **situační** – jen za určité situace, kontextu
 - červené/bílé víno
- slovní zásobu uspořádávají **slovníky**:
 - a) **překladové** – dvou i více jazyčné
 - b) **výkladové** – jazykové – výklad o významu a použití slova
 - encyklopedické – širší poučení o významu slova, souvislosti s ostatními slovy
 - c) **speciální** – jen pro určitý účel – slovník cizích slov, frazeologický (ustálených spojení), vlastních jmen, ...

Vrstvy slovní zásoby

- dle slohu (použití) – **odborné názvy** = termíny – jednoznačné pojmy
- dle původu – slova **domácí** – českého původu
 - slova **zdomácnělá** – slova přejatá tak dávno, že už to na nich ani nepoznáme
 - slova **přejatá** – z cizích jazyků, svůj slovní tvar mohou přizpůsobit českému pravopisu, nebo si zachovat původní, u některých není české synonymum